

Smiker och förtal : Föredrag

Berg, C. O.,

78 G a Br.

*Unders
om Kungärg
(Ber.)*

SMICKER OCH FÖRTAL.

FÖREDRAG

HÅLLET I KONGL. VETENSKAPS-AKADEMIENS HÖRSAL

DEN 18 NOVEMBER 1875

AF

Carl Oskar
C. O. BERG.

STOCKHOLM,
P. PALMQUISTS AKTIEBOLAG.

Pris: 15 öre.

1875.

Kungl. biblioteket

0 0000 000022330

SMICKER OCH FÖRTAL.

FÖREDRAG

HÅLLET I KONGL. VETENSKAPS-AKADEMIENS HÖRSAL

DEN 18 NOVEMBER 1875

AF
Carl Oskar
C. O. BERG.

STOCKHOLM,
P. PALMQUISTS AKTIEBOLAG.

STOCKHOLM OCH NORDAL

FÖRBRAG

HÄRRE TINGET I STOCKHOLM

1875

O. O. F. E. B. G.

Stockholm,
tryckt hos A. L. Normans Boktryckeri-Aktieb. lag, 1875.

Då Bartolomeinattens fasansfulla mordgerningar voro fullbordade och underrättelsen om de protestantiska bekännarnes död och undergång i Frankrike nådde de sju kullarnes stad vid Tiberns stränder, lät den romerska kyrkans då varande öfverhufvud i segerglädjen slå en skådepenning till den blodiga handlingens minne. På medaljens framsida syntes påfvens egen bild, frånsidan förestälde en ängel, hvilken med ett tvåeggadt svärd utrotar kättare. Denna medalj, som blifvit präglad i afsigt att föreviga en bland påfvedömet's svartaste illgerningar, en af dess afskyvärdaste skamfläckar, torde få påminna oss om ett drag i menniskonaturen, hvilket, i grunden blott ett, vänder två sidor åt verlden. Skulle öfver detta drag också slås en medalj, komme framsidan att visa oss *smickret*, frånsidan *förtalet*.

Vi vilja på en kort stund i sanningens ljus något närmare skärskåda dessa den i fråga satta egenomliga medaljens båda sidor.

Men innan vi öfvergå till detta skärskådande, vore det måhända icke utan intresse att först nämna något om ordens betydelse i språkligt hänseende. Hvad beträffar medaljens framsida eller *smickret*, så sammanhänger detta med verbet *smickra*, som betyder 1) att falskligen söka bibringa någon den tron, att han eller hon eger några vissa framstående egenskaper eller företräden framför andra dödliga, för att derigenom vinna hans eller hen-

nes ynnest — d. v. s. att i allmänhet falskeligen prisa och berömma för att ställa sig in; 2) att säga artigheter, hvilka icke egentligen strida mot sanningen, men hvilka uttalas, emedan man hoppas dermed göra ett behagligt intryck. — Förtalet åter, hvilket vi kallat medaljens fränsida, synes vara af helt annan natur än smickret, ehuru släktskapen mellan båda är större än man skulle kunna tro. *Förtal* är osant tal, hvarigenom någons goda namn och rykte förklenas eller förlöjligas. Att förtala sin nästa är således att säga något osant om en person för att framställa honom eller henne i en ofördelaktig dager. Men det finnes äfven en art af förtal, som kan innehålla sanning — detta kallas *baktal*. Skilnaden mellan *förtala* och *baktala* är den, att den som förtalar alltid gör sin framställning lögnaktig, då deremot baktalaren kan säga sanning.

Såväl smickret som förtalet framstår i mångfaldigt olika skiftningar, än såsom till utseendet fint, harmlöst och oskyldigt, än såsom hemskt, elakt och demoniskt. Vi vilja därför först framställa det tanklösa, skenbart harmlösa smicker och förtal, hvilket så att säga vunnit ett visst burskap inom sällskapslifvet, och som icke allenast anses oskyldigt, utan t. o. m. såsom ofelbart tecken till god umgängesgåfva eller »savoir vivre», synnerligen hvad medaljens framsida angår.

Första gången min uppmärksamhet något allvarligare väcktes på detta slag af smicker och förtal, var jag en ung gosse

På en bjudning, der flera unga damer och herrar voro samlade, befann sig äfven en sextonårig tärna från trakten af Trelleborg. Såsom kanske de flesta af oss känna, tala de goda trelleborgsborna icke den vackraste svenska, hvarföre ock de öfrige skåningarne med en viss satir kalla dem »trelleborgstyskar». Nåväl! den unga

fröken berättade, att hon oakadt det fasliga »blösvädret» promenerat i »Berzelii-pärk», men att då den »blö» himmelen började öfverdragas med »svärta möln» hon i »stärk färt» skyndade från »pärken» hem, försakande sålunda de »väckra tunerna af blösinstrumentsorkestern!» En af herrarne ville säga flickan en artighet och visste icke bättre än att utbreda sig i de mest svassande loford öfver den behagliga brytningen i den skånska dialekten.

Den oerfarna tog smickret på fullt allvar och, om för att smeka smickrarens öron med ytterligare välljud vilja vi låta vara osagdt — nog af, hon talade mera och lifligare, än hon kanske eljest skulle hafva gjort.

Hon hade emellertid knappt vändt ryggen till, förr än smickraren var förvandlad till en äkta belackare. »Nej, mina herrar», utropade han, »ha ni hört något fulare? Då hon talade, lät det som hade hon haft ett helt fat skånsk gröt i halsen!»

Vi kunna vara förvissade, att den unge mannen icke egentligen menade något illa hvarken med smickret eller förtälet. Det hörde till *goda tonen* att säga en artighet och till *tanklösheten* att sedan skämta på den smickrades rygg. Men styggt var det, och många göra som han. För någon tid sedan hände sig, att en ung dam, begåfvad med någon sångröst, sjöng några små stycken i ett sällskap, i hvilket befann sig en mera framstående sångare. »Ni sjunger förtjusande», smickrade sångaren, och den unga fröken, som tog artigheten för kontant, log af belåtenhet och hennes mörka ögon strålade af fröjd. »Tänk, då en person med sådant omdöme kunde försäkra att min röst var vacker» — men döm om hennes harm och förödmjukelse, då hon sedan fick höra honom säga till en annan: »Hennes röst liknar tonen ur en sprucken trumpet». — Men göra sig herrarne i allmänhet skyldiga till dessa fel att tanklöst både

smickra och förtala, så gifva under stundom damerna icke mycket efter i detta fall.

En stackars man vid namn Jonas Tværmose — dansk till börd — berättar för oss en sorg-lustig erfarenhet i denna väg.

Han hade länge sökt sitt ideal och trodde sig nu hafva funnit det. Hon var dotter till en rik köpman på Fyen men uppfostrad i en pension i Köpenhamn.

»Till alla hennes fullkomligheter», säger berättaren, »hörde ock det ovanligt innerliga deltagande hon ådagalade särskildt för mig». Sedan hon återvandt till hemmet, företog sig vår man en fotvandring till hennes fädernestad. I hennes hem blef han på det hjertligaste mottagen. Han inbjöds som gäst i huset, så länge han vistades i staden. Flickorna — hans ideal och hennes kusin — voro borta på en bjudning, men väntades hem fram emot morgonen. Tværmose tog gästrummet, som var skildt från de båda fröknarnas endast med en tunn brädvägg, i besittning. Då de båda kusinerna vid dagningen kommo hem, begyntes en egendomlig konversation dem emellan om herrarne på balen. Slutet af denna konversation lydde, som följer: »I Köpenhamn skall du tro jag hade ett riktigt menageri: unga grefven till lejon, kutryggiga sektern till kamel, långbenta Petersen till giraff, tjocka Möller till björn, och så hade jag en babian, ja, hans like får jag aldrig; han hette — Jonas Tværmose».

Att den stackars mannen vid frukostbordet följande morgon i de djupa ögonen icke längre såg sitt ideal blicka fram, är ju gifvet.

De unga tärnorna kunna äfven både smickra och förtala *hvarandra*, och det är verkligen sällan man får höra den ena utan någon reservation erkänna den andras företräden. För några dagar sedan sammanträffade jag med tvänne unga frök-

nar. Det gladdde mig att se, huru hjertligt de höllo af hvarandra. De omfamnade och kysste hvarandra, och gång på gång uttalade de sin ömse-sidiga tillgifvenhet och beundran. De unga damerna smickrade. Ett par dagar senare hade jag för-nöjelsen att åter träffa den ena af dem, och jag tillät mig då att berömma hennes väninna, sägande: »Fröken Rosalie är en utmärkt snäll och intagande flicka.»

»Ja, Rosalie är så utmärkt bra, jag håller så rysligt, så förfärligt mycket af henne — hon är verkligen förtjusande, men . . .»

»Men, hvilket men?» afbröt jag.

»Jo, det skall jag säga er, hon har ett stort fel — hon är alldeles horribelt kokett!»

»Fröken R. kokett!» Nej, det kan icke vara möjligt; denna blygsamma, vänliga flicka kokett! det kan jag icke tro».

»Jo, min herre, ni känner, henne icke, men jag som är hennes bästa vän och håller så rysligt mycket af henne, men — kokett är hon!»

»Hennes vackra lockar kläda henne så utmärkt väl», menade jag.

Väninnan skakade sina egna (kanske för att visa deras naturliga »fasta» egenskap), smålog och uttryckte sig på ett sätt, som antydde, att hon ville anförtro mig en viktig hemlighet: »De äro lösa!»

Tänk hvilken liten förtalerska, som så blottar sin bästa väns svaghet; men nog voro de rysligt goda vänner i alla fall. Det var obetänksamt af väninnan, och finge den förtalade veta af förtalet, hvem vet, om icke då den rysliga vänskapen finge en allvarsam stöt.

Innan vi öfvergå till andra slag af smicker och förtal, må det tillåtas mig anföra ett rätt komiskt exempel på det slags mera tanklösa förtal, som visar sig i det s. k. ryktet.

Detta förunderliga något, som kallas rykte och om hvilket man sagt, att det växer af att gå, liknar lavinen, som vid Alpernas toppar begynner med några snöflingor, men, under det den rullar, växer, till dess den i sin isiga famn begraver både gårdar och byar, både djur och människor.

För ett år sedan timade den sorgliga händelsen, att en olycklig man beröfvade sig sjelf lifvet genom att dränka sig i Rid darholmskanalen. En gumma, som i samma ögonblick går förbi, ser den beklagansvärde mannens förtviflade handling och utbrister: »Ack, en människa kastade sig i vattnet!» En herre kommer till stället och frågar gumman: »Vet ni hvem det var?»

»Nej,» svarar hon, »men jag tyckte han var mycket lik grosshandlar X». Mannen skyndar framåt. På Rid darhustorget möter han en bekant och utropar: »Tänk så sorgligt, grosshandlar X. har nyss dränkt sig». Denne bekante skyndar på börsen och grosshandlar X:s dränkning blef snart dagens vigtigaste börsnotis.

Men som det finnes många med samma namn, blef uu frågan hvilken af dem det kunde vara. Lavinen växer. Man var snart på det klara, att det icke kunde vara någon annan än grossh. XX.

Hvad var orsaken till det förtviflade beslutet? — sannolikt religionsgrubbel.

»Har du hört att XX. dränkt sig?»

»Nej, det är icke möjligt, jag känner honom, och med hans åsigter kan det icke vara tänkbart, att han begått sjelfmord?»

»Fullkomligt säkert, min bror; — tre fruntimmer ha med egna ögon sett, då han hoppade i kanalen».

»Men voro de säkra på, att det verkligen var han?»

»Ja, så mycket säkrare, som de sågo honom hafva fickorna fulla med biblar och andra läsareböcker

samt dessutom hela Evangeliska fosterlandsstiftelsens kassa. Jo jo, så skall det gå med alla fantasterna».

»Dessutom lär orsaken vara ruinerade affärer. Han gjorde ingenting annat än läste hela dagen lång och skötte icke sin affär. Så spekulerade han i bränvin, bränvinet föll, han förlorade pengar och hade icke mod att bära förlusten».

Dagen derpå kommer ett sorgklädt fruntimmer upp till XX:s hustru för att beklaga sorgen och visa sitt deltagande i den förfärliga olyckan; men hon blef icke litet förvånad att se mannen lifsvande i hemmet och med ett utseende, som på intet vis antydde, att han kort förut legat i Rid-darholmskanalen. Här tycktes det, som borde den historien kunnat vara slut; men tro icke det. Ryktet hade ännu en fas kvar. XX. hade hållit på att dränka sig men blifvit upphjelpat ur det våta elementet! Det är kanske icke så alldeles säkert, att icke många ha den tanken kvar än i dag. Men vi kunna på de allra bästa grunder försäkra, att allt sammans var förtal; ty mannen i fråga har icke ens haft den aflägsnaste tanke på att beröfva sig sjelf lifvet.

»Det fägnar mig att göra er bekantskap,» är en mycket allmän fras i sällskapslifvet, men ofta är denna blott ett smicker, som icke innebär ringaste sanning.

En af mina bekanta fick en gång för ett sådant uttryck lida verkliga qual. Oerfaren af verldsväsendet och dess intet betydande artighetsfraser bygde han på detta ord sin förhoppning om lifvets lycka. Han bygde på lösa sanden. Mannen eller rättare ynglingen var fattig, men, som kanske en hvar af oss har sig bekant, äro fattigdom och mörka utsigter för framtiden icke alltid säkert skyddande pansar, för att icke Amors pilar tränga igenom dem och träffa hjertat.

Min vän råkade rätt illa ut. Han fattade ett innerligt tycke för en i alla afseenden utmärkt

flicka. Att hans känsla icke var alldeles obesvarad, ansåg han gifvet, efter många tecken att dömma. Säkert är, att han i årtal försakade mången natts hvila och mången dags ro för att med sitt arbete sätta sig i tillfälle att nå sitt mål. En formlig framställning af sina önskningsar ville han icke göra förr, än han kunde säga sig hafva något att bygga bo med. Efter ett eller annat års tråget arbete, under ständig vexlan mellan hopp och fruktan, sammanträffade han med flickans fader. Den tjugofyrråriga mannen presenteras, och i hans öra ljuder såsom den skönaste musik: »Det gläder mig mycket att göra herr Z:s bekantskap».

Att fadren, brukspatronen, hade aning om hans tycke, visste han med säkerhet, och nu yttrade denne sin glädje öfver att göra hans bekantskap. Hoppet vaggade in honom i ljufva framtidsdrömmar, molnen på hans lefnads horisont syntes försvinna såsom dimman för den uppgående solen, och glädjen strömmade in i ynglingens hjerta såsom en uppfriskande vårvind.

Ännu en tid arbetade han på sin framtids bygnad, och när han en dag långt efter denna händelse berättade för mig om sina ljusa utsigter, nödgades jag säga honom: »Min kära Z, du är en narr, om du icke har säkrare grund för ditt hopp än en gammal utnött fras».

Kort derpå erhöll Z. underrättelse om en förlofning. Man hade äfven vid detta tillfälle gjort sig lustig på den stackars mannens bekostnad, man förtalade honom.

Solon, solon! suckade min vän och har sedan den tiden ytterst svårt att tro någon menniska tala sanning.

Då jag nästa gång träffade honom, hade han slagit sig på att läsa poesi och han deklamerade för mig följande stycke ur Malmströms »Angelika»:

»Hvila din vinge min själ! — Dig hölj i ett töcken af tårar,
 Gjut ur ditt innersta djup sorgens elegiska ljud!
 Klaga som fogeln i skog, när hans bo är plundradt och öde,
 Sucka som vinden i såf suckar, när hösten är när!
 Tro ej det smickrande hopp, som vaggas på luftiga skyar,
 Tro ej den svalkande frid, vindarne ljuga för dig.
 Men när härjaren går i höstdrägt fram öfver fältet,
 Stormarna ryta i sky, vågorna brytas å strand,
 Då, min själ, får du tro: det språk de tala är sanning:
 Dödens, förgängelsens språk, kärnan af lefnadens dikt».

Se här ett annat slag af smicker och förtal, som mången gång gör vårt umgängeslif rätt oangenämt.

Man måste se sina vänner hos sig, man måste göra bjudningar. Det är både kostsamt, besvärligt och tröttande; men hvad vill man göra? Vård och värdinna uppbjuda all sin förmåga att göra supéen eller middagen så dyrbar och präktig som möjligt, men hvilka skola bjudas, hvilka kan man möjligen undvika? Herr A. den gamle pratmakaren — ja, han skulle känna sig förbigången, vi måste alltså bjuda honom, så hjertans otreflig han än är; herr B. — ja, han har då alltid visat sig ha räffen bakom örat, men vi kunna icke undvika honom heller. Herr och fru C., tar man dem, så *måste* man ock bjuda döttrarne, och de äro då de otrefligaste, som någonsin gått i ett par skor.

Och så löjtnanten och kungl. sektern och kriti och pleti. Listan är uppgjord, och så frågar herrskapet, om de ha den *glädjen* se herr A. herr B. herr C. etc. hos sig på en enkel supé.

Herr A. skall hafva den äran att komma, men för sig sjelf säger han sig vilja gifva bra mycket, om han sluppe gå till det tråkiga herrskapet; men han *kan* icke. Man underkastar sig, och — går.

»Oändligt välkommen!» säger värden.

»Så snällt att göra oss den äran», utbrister värdinnan.

»Synnerligt fågnesamt hafva den glädjen att vara hågkommen», förklara gästerna.

Och så sitter man och har en angenämt tråkig qväll. Det enda trefliga är att få tala om åtskilliga icke närvarande. När man skilts åt, drager värdfolket en lättnadens och tillfredsställelsens suck, att detta obehag är undanstökadt för en tid igen.

Och gästerna sedan? Var supén för enkel, klandrar man detta och menar måhända t. o. m., att det är ogranlaga att besvära folk för så litet. Man citerar Runeberg och tycker det är för mycket begärtdt af bror X. att fordra höflighet »af dem du närt med bröd af bark».

Är åter anrättningen mera storartad, så är icke säkert, att ej en ungefärlig boupppteckning uppgöres. Man anställer en undersökning af värdens ekonomiska ställning. Tänk så narraktigt! Slösa bort sådana summor. Huru länge skall detta bära sig? Lefva icke de öfver sina tillgångar, så gör ingen det. Detta kan man kalla slöseri o. s. v. Man kriticerar, man smickrar, man äter, man dricker de dyrbara vinerna och man — förtalar och klandrar.

Man aflägger vänskaps- och artighetsvisiter, och många roa sig derunder med att föra sqvaller och förtal från den ene till den andre, på samma gång man icke sparar på smicker. Se här ett exempel som från trovärdigt håll blifvit mig berättadt. Tvenne fruntimmer kommo samtidigt på besök till en gemensam väninna. »Ack så förtjusande roligt att få se dig, älskade Amanda.»

»Ack söta Amanda, hvad du alltid har trefligt. Du har då alltid som ett litet dockskåp.»

»Roligt att ni tycka det; men Mina, får jag icke visa eder min lilla rara gosse, som nu snart är sex månader gammal?»

»Ack jo, lät oss få se det lilla underbarnet.»

Och så skyndar den lyckliga modren in i barnkammaren efter sin älskling. Under tiden gifva de båda damerna hvarandra betydelsefulla blickar.

»Det är obegripligt hvad hon ändå är slarfvig, ser du gardinen på sned — en fläck på öfverdraget. Är det icke hvad jag alltid sagt, det hör till Amandas natur att vara oordentlig; — stackars man! — och den odrägliga ungen sedan, som hon skall visa alla menniskor; komma när man vill, så skall hon tala om honom.»

»Ja, men tycker du icke att den lilla gossen är rätt söt?»

»Söt? nej — han ser ju rakt ut som en liten gris. Horribelt otreflig!»

Modren kommer slutligen in med sin dyrbara katt på armen och nu utropa de båda damerna i korus: »Åh, hvilken rar liten pojke. Så stor han är! Han är så lik sin pappa.»

»Ack, han har ju alldeles dina egna vackra ögon, söta Amanda.»

Under allt detta smicker öfver den unge medborgaren slår modershjertat af fröjd; men från en vrå af rummet bakom soffan framstörtar den lilla treåriga dottren i huset utbristande: »Mamma tjo inte tanterna de tade nyss att lilla björ tåg ut tom en gjis.» Visserligen var detta att blifva ertappad på bar gerning, och man kan lätt döma om de båda väninnornas kinkiga belägenhet inför den lilla straffpredikanten och den sårade modren.

Men vid nästa visit hos andra bekanta underlät man icke att förtala Amanda för hennes dåliga barnuppfostran, hennes näbbiga ungar bära vitne om saken. »Kan du tänka dig, en af dem var riktigt ohöflig mot oss utan att modren ens gaf henne den lindrigaste tillrättavisning!» hette det.

»Stackars barn, som växa upp på detta sätt! Hvad skall det bli af dem med tiden?»

Då smicker och förtal förekomma bland ens vänner, hvad skall det då icke vara bland dem, hvilka icke stå till oss i något slags vänskapsförhållande? Må man icke här med skäl kunna fråga: »Är detta skedt på det färska trädet, hvad skall då ske på det torra?»

Gerna kunna vi ju medgifva, att äfven denna lindrigare art af smicker och förtal icke är vacer, den är en snyltväxt på sammanlefnaden, och likväl finnas utgreningar af detta onda af långt farligare beskaffenhet, nämligen det öfverlagda och beräknande förtälet, genom hvilket man har något bestämdt mål i sigte.

Man har en medtäflare t. ex. såsom artist, handtverkare, köpman eller tjänsteman. För att skada denne finner man upp någon historia. Är det en half sanning man framställer, så mycket bättre, eljest går det ock lika bra att tillverka en på fri hand.

Man känner verdens gamla sätt att dömma: Ingen rök utan eld. Så förtalar man sin nästas goda namn och rykte, gör hennes handlingar misstänkta, hennes afsigter och bevekelsegrunder utmålas såsom dåliga, och när man ser lögnen trodd, frossar man i njutningen af sin egen skapelse, — då man lyckats af några sandkorn göra höga berg — af skåprättan en jätteelefant — af stoftgrandet en stor bjelke.

En ännu högre grad af ondska uppenbarar sig i det slags förtal, då man under ett falskt sken af försvar söker utbasuna dåliga historier. Man kastar skrymteriets skenfagra helighetskåpa öfver sin egen inre ondskefulla art och med det låtsade deltagandets suck låter man nästans karakter andligen hudflängas.

»Du har väl hört det gemena förtal, som går i svang i staden om vännen A.?»

»Nej, jag har ingenting hört, hvad kan det vara?»

»Jaså, har du icke hört det; nå, då borde jag heller ingenting säga, synnerligen som jag är *nästan* öfvertygad att historien saknar all grund. Oss emellan sagt, saken är den att» . . . och så uppdukas en händelse hörande till »ronique scandaleuse», och man tillägger försigtigt till slut: »för min del har jag, som sagdt är, svårt för att tro det; dock, bra underligt ser det ut. Huru som helst, men nog skall jag söka taga min vän i försvar för det smygande förtalet, och hvad jag nu nämt stannar ju oss emellan?»

»Naturligtvis — det kommer ju aldrig i fråga!»

Herr B. har dock fått en allt för intressant historia för att låta den sjunka i glömskans graf. Han berättar den, naturligtvis blott »oss emellan», för nästa vän han råkar, och den går sålunda vidare. Men det var just detta den falska belackaren beräknat; inom kort känner hela staden den smygande historien om herr A. och, ehuru han är fullkomligt oskyldig, fäller dock allmänna meningen sin dom »skyldig»; herr A. står der med sitt goda namn och rykte nedsvärtadt.

Menniskonaturen är nu en gång sådan, att den hellre tror ondt än godt, och den solklaraste bevisning eger ofta nog ej tillräcklig kraft att utplåna en dylik lögnhistoria. Folket behåller sin mening! —

Genom smicker och förtal utsås öfver menskligheten utsägligt många olyckor, sorger och lidanden; men vid tal om smicker må vi icke glömma, att mycket som i umgängeslivet kan se ut som smicker, dock icke är fördömligt. Då vi skarpt klandra det dåliga *smickret*, hafva vi dermed icke velat beröfva oss sjelfva eller andra

hvarje uttryck för högaktningens, höflighetens och vördnadens talesätt, eller kalla hvarje språkets förfining inom vårt umgängeslif för lågt och förförande smicker.

Det är mot det *osanna*, som också alltid är det *osköna* och *låga*, vi uppträda. Likväl må anmärkas, att äfven *det smicker*, som innebär någon sanning, är farligt, och härvid torde vi särskildt få erinra om det lättsinniga och förföriska smicker, hvilket en del ungherrar tillåta sig mot den fattiga tjenarinnan, som fått ett fagert utseende. Sådant smicker är i hög grad fördömligt, och för att påpeka hvarthän det kan leda samt för att derigenom möjligen väcka någon ung man till eftertanke, vilja vi med följande berättelse visa, hvilka följder sådant smicker kan medföra.

En ung man, som varit på några dagars besök hos en vän på landet, fann i huset en tjenarinna, hvilken såg mycket bra ut. Då han stod färdig att resa tog han i ett obehagadt ögonblick flickan om lifvet. Denna slet sig med förtrytelse lös och utbrast blossande af harm:

»Herre, jag är en herderlig flicka, fast jag är fattig.»

»Ni fattig,» sade den obetänksamme smickraren, »ni kan med er skönhet vinna en millionärs hjerta», och såsom bekräftelse på sina ord trycker han vid afskedet en dukat i hennes hand.

Han reste och tänkte icke vidare på hela denna bagatell; men hvarthän ledde hans smicker? Det slog allt för djupa rötter i den stackars flickans hjerta. Det öfverröstade hennes samvete. Hon var för vacker för att tjena. Hon var för vacker att blifva en fattig handverkarens hustru, derföre slog hon upp med sin trolofvade och sade upp sin tjenst. Hon skulle göra sitt kapital fruktbarande. Hon trodde väl till en början, att detta skulle kunna gå för sig på ett hederligt vis;

— millionärens *hjerta* skulle hon vinna; men det lyckades icke. Hon blef olycklig, hon föll, föll djupt och blef nu i sin ordning en förförerska, som bragte andra på fall. Guld inhöstade hon en tid på sin skönhet, men det gick som det kom, och innan hon blifvit 30 år var hon en förfallen och usel varelse — med ett hjerta blödande ur tusen djupa sår. Dörren till den olycksväg hon beträdt, och hvilken ledde ned i mörker och natt, öppnades med denna smickrets trollnyckel: »Du är för *vacker* att tjena.» Må vi gifva akt hvarthän vårt smicker kan leda.

Det är knappt värdt att nämna det oerhörda smicker, som ute i verlden består våra unga damer; men äfven detta slag har ofta ledt till sorger och bekymmer. Smickret beslöjar understundom en lek med hjertan, och denna lek är färlig. Är en ung mö intagande och fager, nog kan man vara förvissad att hon blir föremål för det mest storartade smicker. Man slösar artigheter af de utsöktaste slag, plundrar, för att smycka henne, sten, växt- och djurriket på allehanda dess granlåter, låter henne förstå, att hon är en himmelsk, eterisk varelse, en ljus morgonsky — en ängel o. s. v. Man låter en gloria omstråla henne, och enär hon dock icke är mer än en dödlig människa, blir det för henne slutligen svårt att icke tro sig vara något annat eller mer än en människa.

Hennes hjertas känslor beröras af detta smicker, ömmare strängar derinne börja vibrera. Kanske det icke så sällan händer, att en sådan qvinna får skäl att instämma i de ord skalden lägger i Torkel Knutsons olyckliga dotters mun:

— — — »En orm stal glädjen
också ur paradiset; . . . det var *denne*
så tjugande, med änglars blick och röst;
han friden ljög ur första qvinnohjertat . . .

Hvad er en mordbrand, mot den brand som kastas af mannens falskhet i ett värnlöst bröst, upplammande af suckar, närd af tårar och glödande ännu i hjertats aska?
 En halfgud tror han sig — ett rofdjur är han och mer än rofdjur. Örnen, sägs det, skonar af skygga dufvans lif det veka hjertat; han blygs att fräta hjertat — foglars kung —; naturens konung blyges ej därför; en segerdrucken vilde rycker han
helst det från offret, blottar det i dagen, att det må röka för hans stolthets afgud.»

Blir det åter förlofning, då smider i alla vinklar och vrår förtälet sina giftiga pilar. Man lyckönskar, smickrar och — förtalar:

»O, huru underligt, att någon vill ha henne!»

»Kunde hon blifva förlofvad, ja — jag säger ingenting, jag.»

»Huru är det blott tänkbart att hon ville ha honom?»

Visan sjunges i hundra olika tonarter, samman-smältande dock till sist i ett innerligt harmoniskt slutackord, att det hela är att beklaga; man korsar sig, beskärmar sig, tvär sina händer och intager en afvaktande ställning. Sant blir emellertid ordspråket: Ingen är sämre än den som skall gifta sig. Förtälet har svårt att låta folk sköta sina viktigaste angelägenheter själfva.

Innan vi lemna denna del af vårt föredrag, återstår att som hastigast kasta ännu en blick på medaljens fränsida. Det finnes nämligen i världen en art af förtal af en alldeles säregen beskaffenhet. Det synes, som funnes det ett slags menniskor, hvilka världen tyckes hafva en själfskrifven rättighet att förtala.

Man ger dem först ett föraktligt smädenamn, och sedan är saken klar.

Om jag i ett aktningsvärdt sällskap skulle komma fram med det påståendet om ett antal personer, att de alla voro stora bedragare, kunde

jag med fullt skäl vänta mig en allvarsam tillrättavisning, såvida de angripna personerna icke äro antingen straffade brottslingar eller — läsare; men kan jag blott stämpla dem med detta sist nämnda smädenamn, så krävas i allmänhet inga andra bevis för mitt påstående än att andraga det, att de äro — läsare.

Ifrån gatpojken och ganska högt upp på bildningens skala utgör detta en trosartikel. Under det man i vår tid med alla skarpsinnighetens och lärdomens vapen söker nedsabla de kristna dogmerna, har man uppsatt flera andra dogmer och bland dessa en, som man mycket håller på, den nämligen: att läsarne alltid äro de största bedragare som finnas. Denna dom låter man gå öfver lag, alldeles som det berättas om en professor, som hade bordet framför sig fullt med studentkrior, och när han fått tag i en, som var dålig, strök ned alltsammans på golvet under utrop: »de äro kuggade allihop!»

Lyckas man bland denna föraktade hop, »denna landsplåga» finna en och annan dålig varrelse, en skrymtare, — en judas, då har man fått vatten på sin qvarn. Är det icke det jag alltid sagt: de äro stora karnaljer allesamman».

Om bland dessa farliga, samhällsvådliga människor tusental finnas, hvilka i all sin vandel visa sig vara laglydiga medborgare, goda grannar, samvetsgranna tjenare, pligtrogna ämbetsmän, hjälpsamma mot de nödstälde, deltagande för de lidande, barmhertiga mot de fattiga, så skall »samfundet» eller sekten ändå förtalas såsom illgerningsmän. Men bevisen?

»De äro läsare!»

»Jaså, hm, hm! det var en annan sak».

Skulle jag deremot våga påstå, att alla svärjare äro lögnare och opålitliga, enär de ofta svärja på lögn, så skulle det snart blifva annat ljud.

»Svär gör han och det med besked, men en förb. bra karl är han i alla fall».

»Det finns ingen enda läsare, som är hederlig karl», sade en gång till mig en tidningsman.

»Alla som läsa eder tidning?» frågade jag.

»Nej, alla dessa skenheliga karnaljer, som sitta från morgon till qväll med näsan öfver bibeln», svarade angriparen.

»Hvar finnas dessa underliga människor, som dag in och dag ut ingenting annat göra än från morgonen allt intill aftonen hänga näsan öfver bibeln?»- återtog jag. »Det kan icke nekas, att jag skulle vara på det högsta intresserad att se sådana varelser. Hittills har jag icke funnit ett enda exemplar».

»Ja, det tjenar till intet att ni gör er skenhelig,» svarade tidningsmannen, »ni förstår nog att jag menar dessa mörksens ufvar, som hänga skylten utanpå sig. Jag skall säga er att jag är, förb. mig, lika gudfruktig som dessa skälmar, fast jag icke tror att någon Gud finnes till».

»Såå, gudfruktig, men utan att ens tro på Guds tillvaro?»

»Ja, vi äro alltför svaga och inskränkta varelser att kunna tro något sådant».

Uti nya testamentet förekommer på flera ställen bestämda uttalanden angående detta slags förtal. Det har gestaltat sig i formen olika, men till arten lika under alla århundraden och bland alla nationer. Kristus säger på ett par ställen: »Salige ären I när människorna förtala, försmäda och förfölja eder och säga allt ondt emot eder — ljugande för min skull. Salige ären I när människorna hata eder och afskilja eder och bortkasta edert namn som om det ondt vore, för människans sons skull — d. v. s. därför att I tron på Kristus, den korsfäste. På hvilka skulle dessa Kristi ord möjligen kunna tillämpas i vår tid?»

För att belysa detta slags förtal behöfva vi ej framdraga några af de tusentals bevisen ur historien eller från dagens krönika. Vi vilja här blott erinra om en enda händelse, som timade för ett tusen år sedan.

Vid den tiden anlände till svenska kusten ett handelsfartyg. Ombord funnos tvänne passagerare — de voro missionärer *Ansgarius* och *Withmar*, hvilka öfvergifvit hem, slägt, vänner för att bland våra barbariska och vilda förfäder, de hedniska svearne, uppresa korsets fana och omvända dem till kristendomen.

De båda fattiga munkarna blefvo väl mottagna. Konung Olof gaf dem tillåtelse att predika och undervisa. Efter ett och ett halft år återvände Ansgarius till Tyskland men hitsände tvänne andra missionärer i sitt ställe. Dessa blefvo dock, oaktadt konungens vänliga stämning, fördrifna, och en af dem dödades af hedningarne. Det dröjde nu sju år innan Ansgarius kunde sända andra i stället. Sjelf reste han för andra gången till Birka; men trots konungens välvilja och löfte att både få undervisa folket och bygga kyrkor, såg det mörkt ut med missionen i Sverge. Bönderna hade sammangaddat sig och på det bestämdaste förklarar, att de icke ville veta af hvite krist såsom Gud. Konungen sjelf rådde Ansgarius och hans kamrater att fly, enär han icke ens ansåg sig kunna skydda dem mot folkets raseri. De stannade likväl kvar men kunde synbart ingenting uträtta. Hedningarne fortsatte sitt blotande och bygde t. o. m. ett nytt afgudatempel åt en ny gud, deras affidne konung Erik.

Så hände sig, att af en missionärernas landsmän och trosförvandter äfven anlände till Sverige, troligen för att jaga björnar och vargar, eller kanske kom han helt enkelt som en vanlig tysk profyttare. I Birka sammanträffade han med missio-

närerna. De visade honom gästfrihet och gingo honom till handa så godt de kunde. Men som de blott egde ett litet blockhus, måste de begagna detsamma både till boningshus, kyrka och förrådsrum.

Hemkommen till sitt land igen, hade björn-jägaren många underbara ting att förtälja från vårt hedniska land. Han kom ock att nämna, det han sammanträffat med missionärerna, men han ansåg dem vara både odugliga, lata, okunniga och be-
drägliga. De inlät sig t. o. m. i handelstransaktioner med vildarne, och ehuru konungen lofvade dem undervisa folket, hade de under de ofvan nämnda sju åren icke uträttat det ringaste.

»Det är förskräckligt! Hvilket hyckleri, hvilken dårskap att skicka ut missionärer och öda penningar på sådana fruktlösa företag», sade tyskarne. »Vår egen landsman har sjelf sett, huru illa det står till med dem».

Så skedde för tusen år sedan, och man kunde här vara frestad tillämpa den vise konungens ord: Ingenting nytt under solen!

Männe man också nu efter tusen år vågar påstå, att de första missionärerna i Sverige ingenting uträttade? Kanske icke!

Vi hafva framställt några olika grader af smicker och förtal. Ämnet är ömkligt rikt och dess grundliga uttömmande skulle fördrå både lång tid och stort tålamod. Det redan sagda torde vara tillräckligt för att ibland oss verka en gemensam åsigt att smicker och förtal äro mörka fläckar på vårt umgängeslif. Men hvar skola vi söka smickrets och förtalets ursprung och källa? Redan i början af detta föredrag antyde vi, att smickret och förtalet voro tvänne olika sidor af en och samma sinnesart i menniskonaturen. Denna art är *sjelfviskheten*. Det torde knappt gifvas ett mera förnuftigt, ett mera slående bevis på mennisko-

naturens medfödda förderf än denna sjelfviskhet eller rättare denna benägenhet hos hvarje människa att hellre lyssna till och tala ondt än godt om sin nästa.

Den bibliska utsagan, att människohjertat hos både hög och låg, både fattig och rik är ondt allt ifrån ungdomen, får sålunda af vår egen lifserfarenhet rätt emot den gamla, allmänbekanta verldsfrasen, att människorna i allmänhet hafva ett ganska godt hjerta. Såväl smickret som förtalet är *synd*. I bibeln äro dessa synder på det bestämdaste förbjudna. Den allsmåktige talar och hans ord lyda: »*Du skall icke bära falskt vittnesbörd emot din nästa*». I detta bud har Gud visat sin hulda och faderliga omsorg om det dyrbaraste människan eger på jorden — hennes goda namn och rykte.

Af de tio budorden vill man egentligen icke veta af mer än två, nämligen dem, hvilka värna våra egodelar och vårt lif. Det, som omgärdar hemmets, äktenskapets och familjens lycka och sällhet, respekteras blott under vissa förhållanden, och det, som angår nästans goda namn och rykte, vill man icke känna till i annat fall, än då det rör en sjelf.

Men för att vi äfven skola hafva vår tanke i detta fall riktad på andra, har Herren med några ord gifvit en god regel, som i praktiken gör till fyllest vid alla hit hörande tillfällen: »*Hvad I viljen människorna skola göra eder, det gören I ock dem*».

Detta är ett gyllne kungsord, en grundregel för all verkligt lycklig samfundslefnad på jorden. Det gläder oss innerligt, då någon haft den godheten att tala väl om oss; det smärtar oss djupt, om någon tillåtit sig att säga någonting förklevande om oss. Är det senare en dikt, ett oförsynt förtal, så uppröras vi i vårt innersta, vi anse

belackaren vara en låg och illasinnad varelse, som bör ställas till rätta för sin dåliga handling. Säger han sig hafva talat efter hörsagor och endast upprepat hvad andra sagt förut, så är detta på intet vis någon giltig ursäkt inför oss. Vi äro förnärmade och kräfva upprättelse. När vi sålunda fordra, att andra skola vara rädda om vårt goda namn och rykte, tänka och tala väl om oss, så synes det vara ganska billigt, om andra fordra det samma af oss. Det är alldeles icke för mycket, att vi betala med samma mynt i detta fall.

Då vi nu öfverträda detta rättmätiga och förnuftiga bud, så uteblifva icke verkningarne af denna öfverträdelse. Den närmaste verkan är allmän förställning, osanning i vårt umgängeslif och i följd deraf bristande förtroende. Det är ganska naturligt att mot smicker och förtal ställes misstroende och förställning. Vinsten af allt sammans är ingen. Ju mer smicker förfärdigas i världen, desto mer stålsätter man sig deremot; ju mer smickrarne möda sig, desto mer väpna sig deras offer med misstro. Till slut skall det samma hända hos oss, som t. ex. i Grekland, der en tid ingen trodde den andre. Då inträffar samma förhållande, som eger rum mellan kulan och pansaret. Ju större kanonerna gjutas och ju fruktansvärdare de kulor äro, som ur dessa kanoners gap utslungas, med desto tjockare pansar förser man skeppen och fästningsverken.

Ingenting i världen kan frambringa sådana verkningar, som den lilla lemman tungan. Genom denna hafva de största olyckor framkallats, de ömmaste band brutits, hjertequal och sorger alstrats, familjer ruinerats, stora män störtats från sina förtroendeposter, nöd och elände frammanats och de blodigaste krig uppstått. Säsom belysande detta kan förtjena omnämnas en episod ur den snillrike Laboulayes ypperliga arbete »le

prince caniche» (försvenskad under titel »kung Pudeb»), deri han låter en ung konung, som i det längsta motstått hvarje försök af sina rådgifvare att egga honom till ett anfallskrig, blek af vrede slutligen gifva efter, sedan man sagt honom, att han af grannfolkets konung blifvit kallad för »den der tuppkycklingen!» — Exemplet tillhör diktens område, men historien bär talrika vitnesbörd om den sanning som ligger deri.

Genom elaka tungor undergräfvades sålunda allmän sällhet, nationen skapar åt sig själf en hel »reptiliefond» mera kapitalstark än den, som under sista stora kriget verkade »för nyttiga lögners spridande». Sanningen blir en saga och lögnen intager herskaretronen i menskligheten.

Apostelen Jakob talar om tungans synder på följande sätt: »Om vi på hästarne lägga tyglarne i munnen för att få dem att lyda oss, styra vi ock dermed hela deras kropp. Si äfven skeppen, som äro så stora och framdrivas af starka vindar, styras af det minsta roder, hvart hän styrmannen vill ställa sin kosa. Likaså är tungan en liten lem men stor i anspråk. Si, huru liten eld kan ej antända den största skog! Äfven tungan är en eld; såsom en verld af orättfärdighet skickar sig tungan bland våra lemmar, orenar hela kroppen och sätter lifshjulet i brand, själf satt i brand af helvetet. Ty alla slägter utaf fyrfota djur och fåglar, af krypdjur och vattendjur tämjas och hafva blifvit tända af det menskliga släktet men tungan förmår ingen af menniskor tämja; ett oroligt ondt är hon full med dödade gift».

Men man må för ingen del tro, att tungans synder uteslutande skada den smickrade eller förtalade. Till slut drabbas belackaren själf svårast af sitt utsäde. Förtalets verkningar falla stundom tillbaka på förtalaren, såsom Buddhisti-

ska sedoläraren, Schakya Muni, träffande anmärker. »Onda menniskor, som förfölja (och förtala) de goda, likna den fåvitske, som med bakåtlutadt hufvud spottar mot himlen; ty hans spott, som icke kan orena himlen, återfaller på honom sjelf. Den som förföljer det goda skall förgås genom olycka». I bibeln förekomma mångfaldiga exempel, huru belackare och förtalare sjelfva fallit i den grop de åt andra hafva gräft.

Lägga vi mer allvarligt på hjertat vår Fräl-sares ord, att vi en gång skola göra räkenskap för hvarje fåfängt ord, så skola vi nog få ämne till eftertanke och besinning.

Vi komma då icke längre att stå med ansvar blott inför sällskapslifvets fordringar och etiket-tens lagar, icke ens blott inför det sannas och skönas domstol. Vi hafva handlat mot *Gud*, mot hans yppersta bud. Vi nödgas gifva oss skyldiga till öfverträdelse af lagens och kärlekens hufvudsumma: »*Du skall älska din Gud öfver allt ting och din nästa såsom dig sjelf*». Vare sig att vi nu betrakta *smicker* och *förtal* såsom en sjukdom eller såsom en skuld eller såsom bådadera, bör det vara oss angeläget att veta, dels *om* någon bot finnes och dels *hvar* den finnes.

Betrakta vi *smicket* och *förtalet* såsom en *sjukdom*, måste vi söka läkare; äro de åter *skuld*, är nödigt finna utväg för deras afplanande. Vi hafva sagt, att de äro fram- och fränsidan på sjelfviskhetens medalj; — de äro skamfläckar som böra bort. För att öfvervinna sjelfviskheten fordras strid, och den skönaste seger en menniska kan vinna är segern öfver sig sjelf, emedan »*sjelf*» är hennes farligaste fiende. Till denna strid fordras kraft, men denna kraft saknar menniskan i sig sjelf.

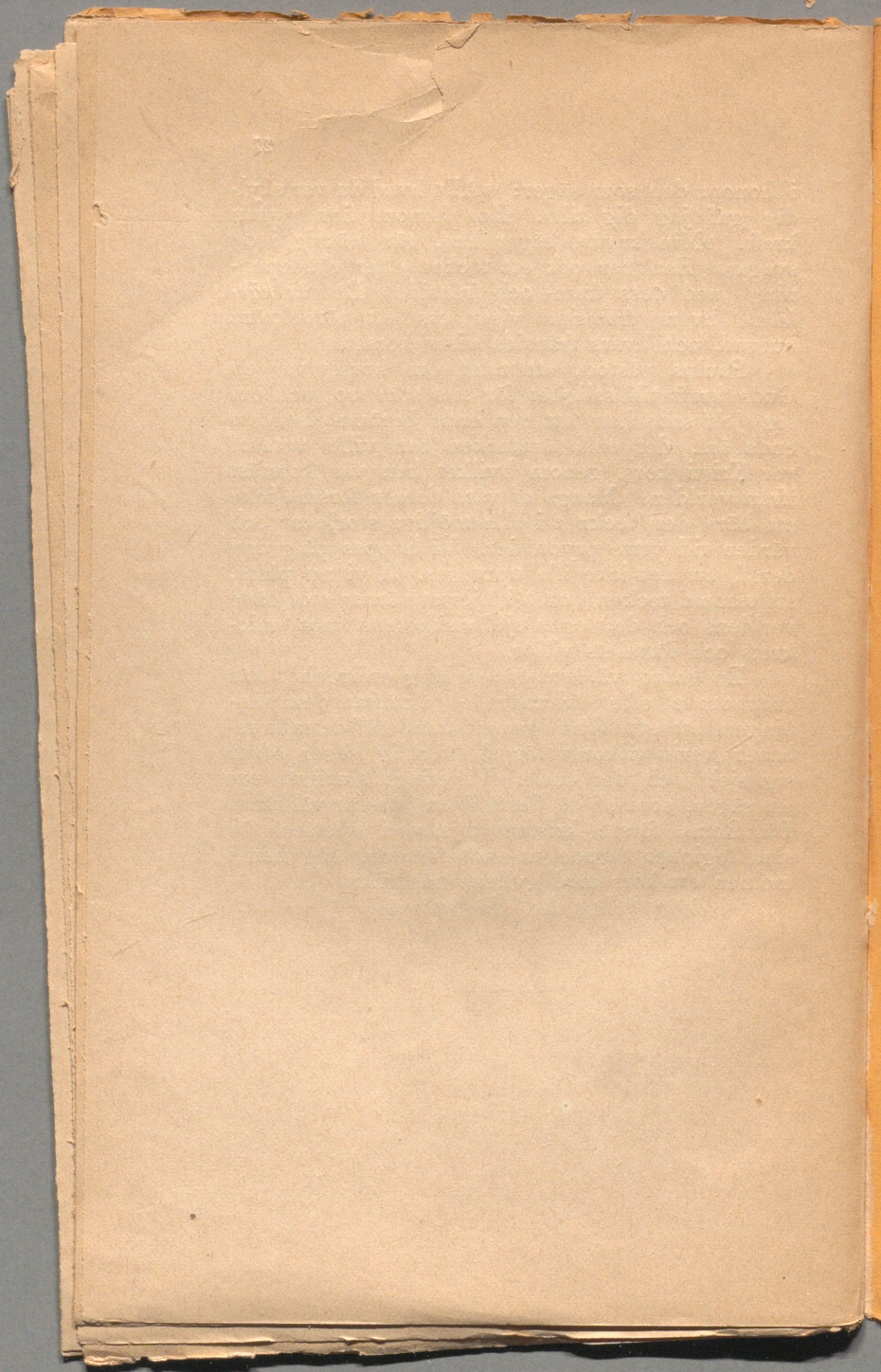
Hos en enda person finna vi allt hvad vi här behöfva. I honom finna vi den rätte läkaren,

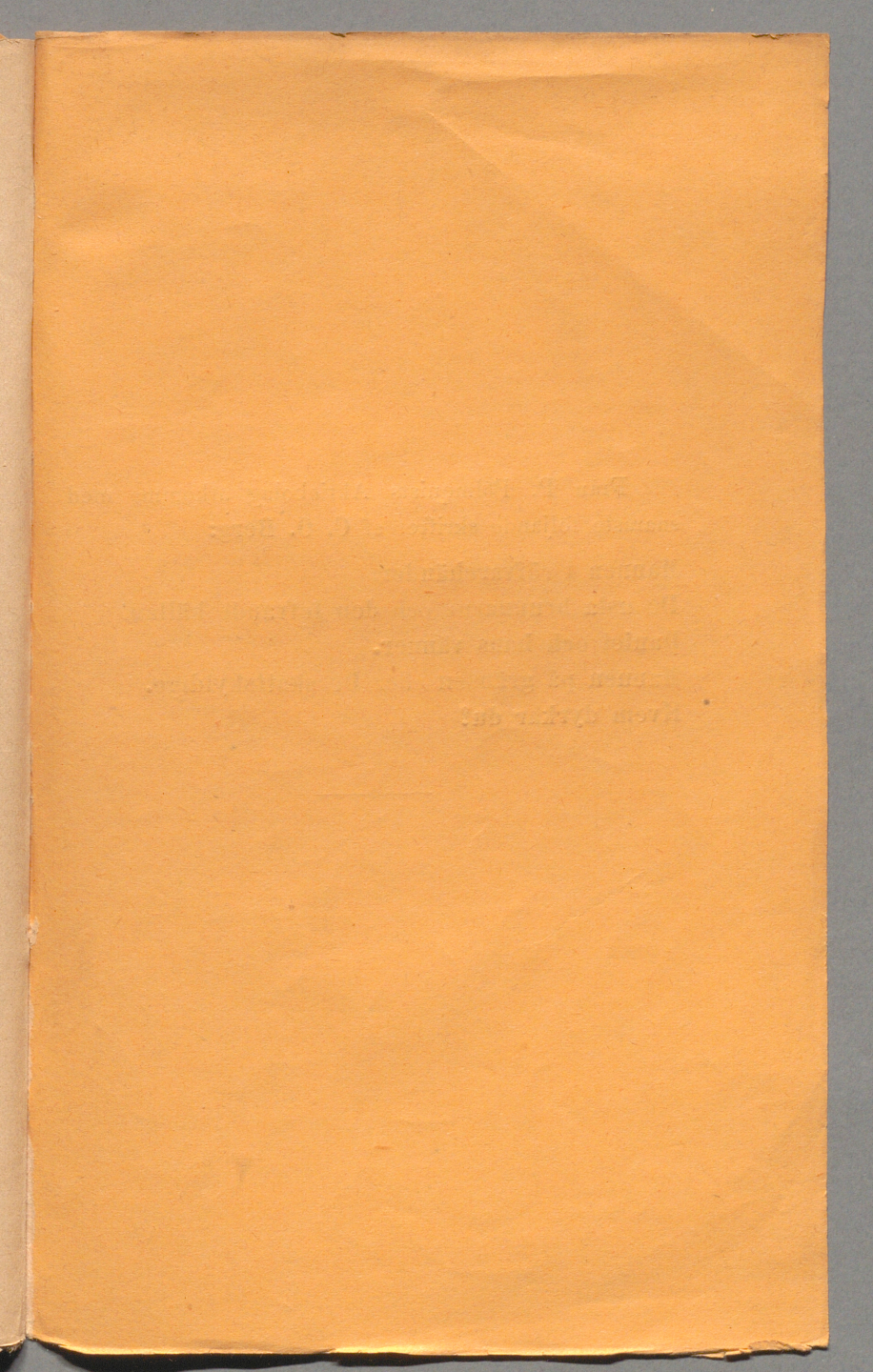
i honom den som säger: »Allt hvad du var skyldig gaf jag dig till». Hos honom finner man kraft. »Min kraft», säger han, »är mäktig i de svaga». Han har ock ett tecken eller skådepenning med dess fram- och frånsida. Det är *kärleken*, hvars framsida visar oss ett törnekrönt hufvud, och hvars frånsida visar korset.

Paulus påstod, att talet om korset var en Guds kraft till salighet för alla som tro, och om sig sjelf sade han, att den enda berömmelse, den enda ära, det enda äretecken han ville veta af var Kristi kors, genom hvilket han var korsfäst ifrån världen. Många af våra damer försmå icke att bära det tecknet i alla möjliga storlekar och värden till yttre prydnader. Vi hoppas på grund deraf, att det icke illa upptages, då vi nu påstå, att samma tecken buret i hjertat värnar mot både världens och den egna sjelfviskhetens, mot smickrets och förtalets villor.

En snart två årtusenden lång erfarenhet har århundrade efter århundrade bekräftat den sanningen, att ett allvarligt omfattande af detta korsbanér varit vilkoret för all verklig seger öfver sig sjelf och det onda. Vi erinra slutligen om en sägen, som af de flesta ibland oss är välkänd. Då Roms förste kristne kejsare i spetsen för sina legioner tågade ut mot fienden, såg han i molnen ett kors med gyllene påskrift:

»I detta tecken skall du segra.»

Från P. Palmquists Aktiebolag utkomma med
snaraste följande skrifter af **C. O. Berg**:

Mannen i röfvarehänder.

De usla brunnarne och den lefvande källan.

Daniel och hans vänner.

Mannen på gränsen eller De skattskyldige.

Hvem dyrkar du?

